

WIZJA MAŁŻEŃSTWA I RODZINY W ŚWIETLE DOKUMENTÓW KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W KAMERUNIE

(Podsumowanie Rozprawy Doktorskiej)

Louis Mbuyeh Ngeh
Album No. 4048
UKSW, 2022

Niniejsze opracowanie jest bardzo skróconą wersją rozprawy doktorskiej napisanej pod ścisłym kierunkiem ks. prof. Krzysztofa Kietlińskiego i złożonej w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, 5 października 2022 r. Podsumowanie to wprowadza czytelnika w główne zagadnienia małżeństwa i rodziny, zarówno z perspektywy ogólnej, jak i szczegółowej, powszechnej i afrykańskiej. Całość poprzedza część ogólna, która wprowadza i sytuuje zagadnienie, a mianowicie złożony problem moralny, przed którym stoi małżeństwo i rodzina w Kamerunie, ukazując w ten sposób pilną potrzebę przeprowadzenia studium, zwłaszcza w świetle dokumentów Kościoła katolickiego. Potwierdza to również przegląd istniejącej i dostępnej na miejscu literatury.

Rozprawa podzielona jest na cztery rozdziały o różnej długości. Rozdział pierwszy omawia katolickie podstawy małżeństwa i rodziny, natomiast rozdział drugi koncentruje się na warunkach życia w małżeństwie i rodzinie w Kamerunie. Rozdział trzeci identyfikuje i analizuje przyczyny współczesnego kryzysu rodziny w Kamerunie, a rozdział czwarty pokazuje znaczenie studium przeprowadzonego w diecezji Kumbo. Przedstawione tutaj podsumowanie będzie zgodne z podziałem na rozdziały.

Rozdział pierwszy

Pierwszy rozdział nosi tytuł *Katolickie podstawy małżeństwa i rodziny*. Podstawą analizy są dokumenty Kościoła katolickiego. Studium wybranych dokumentów poprzedzone jest uzasadnieniem biblijnym i historycznym, a zakończone moralną wizją małżeństwa i rodziny. Cały rozdział jest zatem ogólnym odwołaniem się do źródeł teologii katolickiej, a w szczególności do teologii moralnej, zwłaszcza w odniesieniu do małżeństwa i rodziny.

Źródła biblijne obejmują teksty Starego i Nowego Testamentu. Rozpoczynają się one od opisów stworzenia z Księgi Rodzaju, zwłaszcza tych, które dotyczą stworzenia przez Boga człowieka na swój obraz i podobieństwo, mężczyzny i kobiety, oraz nakazu rozmnażania się, zapelniania ziemi i zdobywania jej (por. Rdz 1, 27-30; 2: 20-24). Narodziny Kaina i Abla oraz ich potomków podkreślają wypełnienie się mocy i nakazu prokreacji. Życie

rodzinne Noego i przymierze po potopie ukazuje niezachwiany Boży plan dla małżeństwa i rodziny. Patriarchowie, pomimo swoich niedociągnięć, też są przedstawiani jako mężowie i ojcowie.

Stary Testament ukazuje nie tylko pierwotny zamysł Boga co do małżeństwa i rodziny, ale także degradację, jakiej uległ ten zamysł w konsekwencji grzechu – stan człowieka po upadku. Historia patriarchów i proroków ukazuje ich nie tylko jako żonatych mężczyzn, ale także jako poligamistów. Co więcej, rozwód i ponowne małżeństwo wydają się być dozwolone pod władzą Mojżesza (por. Pwt 24,1-4). Te i podobne problematyczne teksty są interpretowane jako teksty opisowe, a nie normatywne. Mówią więcej o kondycji człowieka, która przez boską pedagogię jest dopuszczona, ale ani nakazana, ani aprobowana. Ponadto przepisy Pięcioksięgu dotyczące czystości seksualnej stanowią również doskonałą podstawę nauczania Kościoła o czystości małżeńskiej i wstrzemięźliwości przedmałżeńskiej. Studium Nowego Testamentu stawia na pierwszym miejscu słowa i czyny Jezusa, jak w opowieściach o dzieciństwie w Ewangelii św. Łukasza, gdzie sam Jezus rodzi się w ludzkiej rodzinie Józefa i Marii i dorasta pod opieką rodziców. Jego obecność na uczcie weselnej w Kanie Galilejskiej świadczy o szacunku Boga dla małżeństwa. Jeszcze silniejsze jest Jego nauczanie o nieodwołalności małżeństwa, wywołane pytaniem faryzeusza (zob. Mt 19:1-9; Mk 10:1-12; Łk 16:18). Inne teksty to listy św. Pawła, zwłaszcza: 1 Kor 7,1-39 i Efezjan 5,22-25, w których przekazuje on przekonania płynące z wiary oraz praktyczne rady dotyczące małżeństwa.

Ścisłe powiązane ze źródłami biblijnymi są świadectwa Ojców Kościoła i soborów wczesnego Kościoła. Św. Klemens Aleksandryjski kładzie nacisk na pozytywną opinię o małżeństwie wobec ówczesnych heretyków. Podkreśla równość godności mężczyzny i kobiety w małżeństwie i wzywa do okresowej wstrzemięźliwości jako sposobu kontroli urodzeń. Jan Chryzostom wzywa do bardziej dostojnej postawy na weselach i uroczystościach weselnych jako skłonności do trzymania diabła poza małżeństwem. Nalegał także na właściwe wychowanie dzieci, tak aby uchronić je przed negatywnymi wpływami otaczających je kultur pogańskich. Wyjątkowym wkładem Augustyna jest podzielenie małżeństwa na trzy szerokie kategorie (dobro małżeństwa), a mianowicie: prokreację, wierność i sakrament (nierozzerwalność). Sobór w Toledo (400 r.) podkreślił obecność Boga w małżeństwie, a Sobór Florencki (1438-1445) położył nacisk na wzajemną zgodę małżonków jako przyczynę skuteczności małżeństwa. Sobór Trydencki (1545-1563) zalicza małżeństwo do siedmiu sakramentów Kościoła i idzie jeszcze dalej, opisując niektóre

nieprawidłowości, które powodują nieważność małżeństwa, na przykład pewne stopnie pokrewieństwa.

Centralne miejsce w rozdziale zajmuje katolicka nauka o małżeństwie i rodzinie. Składa się na to papieskie nauczanie oraz soborowe i posoborowe dokumenty Kościoła katolickiego. Do dokumentów przedwatykańskich należy *Arcanum Divinum* Leona XIII (1880) przeciwko negatywnym wpływom współczesnych ideologii na małżeństwo i rodzinę.

Poza tym, *Casti Connubii* (1930) Piusa XI był próbą powstrzymania infiltracji małżeństw chrześcijańskich przez politykę państwa, zwłaszcza wprowadzania idei obcych Bożemu planowi dla małżeństwa i rodziny. Na szczególną uwagę zasługują dokumenty Soboru Watykańskiego II, zwłaszcza *Gaudium et Spes*, które podkreśla świętość małżeństwa, jego centralne miejsce, czystość miłości małżeńskiej, płodność małżeńską, nierozzerwalność i stosowanie teologicznie uzasadnionych metod kontroli urodzeń. Z tego powodu czystość ma fundamentalne znaczenie w stosunku do współczesnych wyzwań – hedonizmu i materializmu, które skłaniają małżonków do ulegania mentalności antykonceptyjnej, traktowanej jako środek kontroli urodzeń. W związku z tym kładzie się silny nacisk na istotny związek między aspektem jednoczącym a prokreacyjnym aktu małżeńskiego. Tuż po dokumentach soborowych znajdują się dokumenty i przemówienia papieskie oraz inne dokumenty kościelne. Wśród dokumentów papieskich centralne miejsce zajmuje *Familiaris Consortio* Jana Pawła II, który rozwija główne tematy nauczania soborowego o małżeństwie i rodzinie, zwłaszcza dotyczące planu Bożego dla małżeństwa i rodziny, roli rodziny chrześcijańskiej oraz daje pewne wskazówki dotyczące duszpasterstwa rodzin. *Deus caritas est* Benedykta XVI zawiera zwięzłą refleksję na temat pełnego rozumienia miłości, a dokładnie połączenia erosu i agape, bez którego małżeństwo nie osiągnęłoby swoich celów. *Amoris laetitia* papieża Franciszka identyfikuje współczesne problemy rodziny i proponuje ich rozwiązania, zwłaszcza duszpasterstwo rozpadających się małżeństw. Rozprawa zwraca uwagę na brak jasności w niektórych obszarach rozdziału ósmego, co spotkało się z krytyką ze strony niektórych kręgów kościelnych i niektórych uczonych.

Niemniej jednak, dokument podkreśla kilka ważnych spraw, w tym troskę o odpowiedzialne rodzicielstwo oraz pozytywne nastawienie do kobiet i bezbronnych dzieci. Syntezę nauczania Kościoła o małżeństwie i rodzinie z punktu widzenia sakramentu małżeństwa i odpowiednich odniesień do Dekalogu (Dziesięciu Przykazań) stanowi Katechizm. Kompendium natomiast w szczególny sposób podkreśla nierozzerwalny związek

między małżeństwem a rodziną. Przedstawia także rodzinę jako pierwsze naturalne społeczeństwo, powołane do komunii z innymi naturalnymi społeczeństwami, a nawet do szerszego porządku społecznego.

Katolickie nauczanie o małżeństwie i rodzinie podsumowuje zaś omówienie aspektów składających się na wizję moralną. Należą do nich miłość chrześcijańska, wierność, nierozzerwalność, sakramentalność i świętość. Są to rzeczywiście wartości religii chrześcijańskiej, które tworzą stabilne małżeństwo i rodzinę.

Rozdział drugi

Drugi rozdział dotyczy małżeństwa i rodziny w kontekście Kamerunu – perspektywa afrykańska. Jest to w zasadzie analiza społeczno-kulturowa. Omawia więc warunki życia małżeństwa i rodziny na tle kulturowym. Rozdział składa się z trzech głównych działów, ukazujących: perspektywę historyczną i kulturową, politykę państwa oraz sytuację ekonomiczną rodzin. Każdy z nich został krótko opisany poniżej. Na historyczno-kulturową perspektywę Kamerunu składa się krótka historia kraju, dawne zwyczaje małżeńskie i rodzinne oraz religijny wymiar rodziny afrykańskiej.

Historycznie rzecz biorąc, rozdział ten opisuje Kamerun jako naród złożony z różnych narodów. Innymi słowy, to, co dziś nazywa się Kamerunem, jest przypadkową mieszanką istniejących wcześniej niezależnych państw i królestw pod przywództwem polityczno-religijnego władcy (króla lub wodza). Ponad 200 rdzennych grup, które składają się na dzisiejszą narodową perspektywę, jest podzielonych na trzy lub cztery główne jednostki kulturowe, a mianowicie Bantu, pół-Bantu, Fulani i sudańskich Murzynów. Dowody historyczne wskazują na obecność życia i działalności człowieka na tym obszarze nawet tysiące lat przed erą kolonialną. Ponadto, na tym obszarze istniało dobrze zorganizowane życie społeczne, podobnie jak w przypadku *Bamoun z Zachodnich Grasslands* (z *Zachodnich Łąk* lub *Zachodnich Pastwisk*). Zajęcie tych terenów przez Niemców w 1884 roku było początkiem nowej ery w historii Kamerunu. Oznaczało to, że wpływ, jaki rdzenni władcy wywierali na swój lud, został osłabiony, a ich władza została przejęta lub w najlepszym razie podzielona z przedstawicielami rządu kolonialnego. Wprowadzono także nowy język, nowe sposoby i style życia społecznego i politycznego. Po wybuchu I wojny światowej i pokonaniu Niemców przez mocarstwa alianckie, na mocy porozumienia Milnera-Simona z lipca 1919 r., dokonano się przejęcie władzy kolonialnej przez wspólną administrację Wielkiej Brytanii i Francji., które trwało aż do uzyskania niepodległości Kamerunu Francuskiego w 1960 r. oraz

Kamerunu Brytyjskiego w 1961 r. Do czasu uzyskania niepodległości przez już ukonstytuowany naród Kamerunu pod przywództwem Ahmadou Ahidjo (1960-1981) i Paula Biya, została utworzona subkultura (1982-). Wspólna aneksja Kamerunu przez Wielką Brytanię i Francję spowodowała rozpad utworzonego wcześniej narodu na francuskojęzyczne i anglojęzyczne regiony Kamerunu, które zostały ponownie zjednoczone po uzyskaniu niepodległości, najpierw w ramach federacji państw, a później jako zjednoczona republika. Angielski i francuski są zatem językami urzędowymi kraju, natomiast angielska i francuska subkultura wyznacza obywatelską tożsamość mieszkańców poszczególnych regionów. Obecna wojna w regionach północno-zachodnim i południowo-zachodnim jest niefortunnym wynikiem dążenia do uniezależnienia regionu anglojęzycznego od Republiki Kamerunu.

Rozdział ten w szczególny sposób traktuje o dawnych zwyczajach i tradycjach związanych z małżeństwem i rodziną. Odnosi się to do zwyczajów, według jakich życie społeczne było zorganizowane w różnych miejscowościach etnicznych przed rządami kolonialnymi, a z których większość nie została stłumiona przez kontakty narodu z Zachodem. W tym kontekście małżeństwo jest rozumiane jako główna struktura przekazywania życia ludzkiego, poszerzania linii rodowych, tworzenia nowych gospodarstw domowych oraz zachowania i przekazywania zwyczajów i tradycji danego kraju z pokolenia na pokolenie. Podobnie rodzina jest uważana za wspólnotę ojca, matki i dzieci, ale rozciąga się także na wujków i kuzynów, dziadków, siostrzeńców i siostrzenice itp. Dlatego, kiedy Afrykanie mówią o „rodzinie”, może to być bezpośrednie lub rozszerzone odniesienie. Analogicznie małżeństwo przybiera formy monogamii i poligamii (poligamii).

Niniejszy rozdział wprowadza również czytelnika w praktykę „oblubienicy-bogactwa” na tym obszarze. Odnosi się to do przenoszenia dóbr i usług z rodziny zalotnika na rodzinę dziewczyny, którą zamierza poślubić. Afrykanie postrzegają to nie jako handel ludźmi, ale jako symboliczną rekompensatę lub wyraz uznania dla rodziny panny młodej za wychowanie jej od niemowlęctwa do wieku małżeńskiego. Chociaż wskaźniki i intensywność różnią się w zależności od grupy etnicznej, znaczenie tej praktyki jest bardzo podobne.

Dalej autor przechodzi do omówienia zwyczajów małżeńskich i rodzinnych wybranych grup tubylczych Kamerunu. Należą do nich metody zdobywania żon wśród *Nso*, etapy ustanawiania małżeństwa wśród *Kom*, procesy małżeńskie między *Yamba*, a także z *Gbaya*. W każdym z nich ceremonia zaślubin, polegająca na przekazaniu lub przyjęciu majątku oblubienicy, odbywa się w rodzinie panny młodej, a właściwy ślub odbywa się w

rodzinie pana młodego. W rzeczywistości miejsce zamieszkania rodziny w wielu społeczeństwach afrykańskich jest patrylokalne.

Studium wspomnianych zwyczajów zwraca również uwagę na role członków rodziny. Mężczyźni, jako ojcowie i mężowie są zdobywcami chleba, właścicielami pól i producentami plonów dochodowych. Kobiety jako matki i żony są gospodyniami domowymi i producentami roślin spożywczych. Dzieci również przyczyniają się do społeczno-ekonomicznego dobrobytu domu, zgodnie z ich charakterystyką seksualną. W związku z tym chłopcy pomagają ojcom w trudnych czynnościach, podczas gdy dziewczynki pomagają matkom w pracach domowych i wychowywaniu dzieci. Osoby starsze, zwłaszcza dziadkowie, przyczyniają się do rozwiązywania sporów, dyscyplinowania dzieci, opowiadania historii oraz służą jako łącznik między żywymi i zmarłymi członkami rodziny.

Dawne zwyczaje przejawiają się także w poglądach religijnych. Obejmuje to kulturowe tabu rytuały, obrzędy i ceremonie. Z pogardą traktowane są stosunki pozamałżeńskie, związki kazirodcze, konkubinat, rozwód i ponowne małżeństwo. Surowe kary wymierzone za te i podobne przewinienia świadczą o powadze tego problemu. Niemniej jednak niektóre kodeksy moralne sprawiają wrażenie, że kobiety mają niższy status niż mężczyźni. Drugim elementem światopoglądu religijnego są obrzędy przejścia, zwłaszcza te w kontekście rodzinnym. Opierają się one na wierze Afrykańczyków w najwyższą Istotę i świat duchów, zwłaszcza w rolę przodków. Obrzędy przejścia to: małżeństwo i płodność, ceremonie nadawania imion, obrzędy inicjacyjne (obrzezanie), ceremonie pojednania, błogosławieństwo rodzinne, obrzędy śmierci i pogrzebu.

Druga część rozdziału koncentruje się na polityce państwa, która rzuca światło na politykę prawną Kamerunu, dotyczącą małżeństwa i życia rodzinnego. Obejmuje to małżeństwa cywilne, które mogą być monogamiczne lub poligamiczne, ale tylko heteroseksualne, to znaczy między jednym mężczyzną a kobietą lub między jednym mężczyzną a kilkoma kobietami. Określa również przeszkody małżeńskie, miejsce i czas oraz urzędników państwowych asystujących przy ślubie oraz inne wymagania, zwłaszcza ustrój własnościowy. Ponadto polityka państwa przewiduje pomoc społeczną dla rodzin, m.in. w przypadku zasiłków rodzinnych, urlopów macierzyńskich i ojcowskich, a także ochrony małoletnich i kobiet przed pracą przekraczającą ich możliwości fizyczne i psychiczne.

Trzecia i ostatnia część tegoż rozdziału poświęcona jest sytuacji materialnej rodzin w Kamerunie. Podobnie jak wiele krajów afrykańskich, gospodarka tej części świata jest dość słaba. Chociaż Kameruńczycy są producentami pieniędzy i upraw żywnościowych, żywego inwentarza i surowców, prawie połowa ludności żyje poniżej granicy ubóstwa. Należą do

nich głównie osoby mieszkające na obszarach wiejskich, których główną działalnością gospodarczą jest rolnictwo na własne potrzeby. Ponadto stopa bezrobocia jest na ogół wysoka, zwłaszcza ze względu na system polityczny i wojny, toczące się w niektórych znaczących częściach kraju. Przy ogólnie niskich dochodach na mieszkańca dostęp do edukacji i opieki medycznej jest dla wielu rodzin nieosiągalny.

Rozdział trzeci

Rozdział trzeci w szczególności rozwija problematykę badawczą. Jest to eksploracja pierwotnych przyczyn złożonych problemów moralnych małżeństwa i rodziny w kontekście Kamerunu. Czynniki są traktowane w ramach dwóch szerokich kategorii, a mianowicie wpływów społeczno-kulturowych i społeczno-moralnych.

Wpływy społeczno-kulturowe zaczynają się od negatywnej roli globalizacji. Globalizacja jest w zasadzie terminem społeczno-ekonomicznym, który oznacza transgraniczny wpływ między kulturami i większymi regionami świata. Samo w sobie nie stanowi to problemu moralnego. Niemniej jednak świecka kultura charakteryzująca dzisiejsze stosunki społeczno-gospodarcze sprawia, że kultura globalna jest wysoce podejrzana. Właściwie, użyte tu określenie globalizacja, odnosi się do jednostronnego wpływu cywilizacji zachodniej na kultury afrykańskie. Opiera się ona bowiem na pewnych programach sprzecznych z prawem naturalnym, a także z nauką Kościoła, zwłaszcza w dziedzinie kontroli urodzeń lub planowania rodziny. Ścisłe związana z etyką globalizacji jest ideologia gender. Opierając się na przemianie, a raczej używaniu terminu „gender” w coraz gorszym znaczeniu, ideolodzy stosują go w odniesieniu do płynności w różnicowaniu i charakterystyce płciowej. Rozwinęło się to we współczesny ruch LGBT + i powiązane z nim skrzydła lub gałęzie. Chociaż problem ten nie jest jeszcze poważnym problemem w Afryce, istnieją przesłanki, że wkrótce może się tam pojawić. W rzeczywistości badania wykazały, że niektóre próby transpłciowości i ruchów homoseksualnych już działają w Kamerunie, zwłaszcza w ekonomicznej stolicy Duala. Takie działania pozostawiają niewielką lub żadną nadzieję dla potomności, życia rodzinnego i wartości, które ono wpaja.

Wojna i emigracja są w równym stopniu identyfikowane jako podstawowa przyczyna rozpadu rodzin. Obecne wojny na dalekiej północy i w anglojęzycznych regionach Kamerunu przyspieszyły rozpad wielu rodzin. Uprowadzenie, uwięzienie, a co gorsza utrata współmałżonka, dziecka, rodzica lub innego krewnego w wyniku wojny powoduje rozbięcie rodziny. Ponadto wyjazd z domu w poszukiwaniu schronienia z powodu wojny naraża

rodzinę na wiele moralnych zagrożeń. Taki jest los osób oraz rodzin z ogarniętych wojną anglojęzycznych regionów Kamerunu, przesiedlanych wewnątrz i relokowanych na francuskojęzycznych obszarach kraju, a także w sąsiedniej Nigerii. Warunki życia i nowe środowisko mogą stwarzać poważne zagrożenia dla integralności małżeństwa i życia rodzinnego zarówno nowoprzybyłych, jak również rodziny goszczącej ich.

Zagrożenia społeczno-moralne obejmują poligamię, rozwód, nieodpowiedzialne rodzicielstwo, materializm i wpływy osób trzecich. Wbrew przesłankom, jakie stoją za formą poligamii praktykowanej w większości społeczeństw afrykańskich, bliższa refleksja pokazuje, że jest ona bardziej źródłem problemów niż obietnicą szczęścia. W przypadku rozwodu, doświadczający go, dotknięci są samotnością. Ponadto środowisko naturalne, w którym dzieci mogą się prawidłowo wychowywać, jest bardzo zaburzone. Nieodpowiedzialne rodzicielstwo, zwłaszcza brak ojca-figury, jest jedną z głównych przyczyn kryzysu życia rodzinnego w Kamerunie. Widać to wyraźnie w trudnej sytuacji samotnych matek, które muszą same wychowywać dzieci i w sytuacji dzieci, które dorastają, zanim poznają swoich ojców. Ponadto, problem dla trwałości małżeństwa stanowi ingerencja teściów i relacje z innymi członkami spoza kręgu rodzinnego. Mimo że związki te są nieuniknione, są one zarówno błogosławieństwem, jak i wyzwaniem, dlatego należy je poddać kontroli. Wreszcie mentalność materialistyczna i konsumpcjonistyczna może znacznie osłabić ekonomię rodziny. Jeśli priorytety nie będą jasno określone, zaniedbane zostaną podstawowe potrzeby i wymagania, takie jak edukacja i opieka zdrowotna. Te i podobne sytuacje nie sprzyjają pomyślności małżeństwa i rodziny.

Zidentyfikowane powyżej wpływy społeczno-kulturowe i zagrożenia społeczno-moralne składają się na złożone problemy moralne, które rujną małżeństwa i życie rodzinne w Kamerunie. Trzeba się nimi zająć na różnych poziomach, aby kryzys został wyeliminowany lub znacznie zredukowany.

Rozdział czwarty

Rozdział czwarty nosi tytuł „Społeczno-moralne wyzwania małżeństwa i rodziny w diecezji Kumbo”. W tym miejscu autor stara się zaproponować rozwiązania złożonych problemów moralnych, które zainspirowały badania opisane w poprzednim rozdziale. Podstawą rozwiązania jest mądrość zawarta w dokumentach Kościoła, zwłaszcza w dokumentach dotyczących lokalnego Kościoła w Kumbo. Trzy główne sekcje tego rozdziału rozwijają główną ideę, a mianowicie strukturę i ogólną charakterystykę diecezji Kumbo,

istotne problemy społeczno-moralne w diecezji oraz działalność duszpasterską diecezji w odniesieniu do małżeństwa i rodziny.

Struktura i ogólna charakterystyka diecezji Kumbo obejmuje struktury historyczne, geograficzne, religijne, personalne i administracyjne. Kanonicznie erygowana w 1982 r., zajmuje powierzchnię 8600 km² i obejmuje jedenaście grup etnicznych Bui i Donga/Mantung północno-zachodniego regionu Kamerunu. Katolicy stanowią 19,6% z około 800.000 tysięcy mieszkańców. W sumie istnieje 29 kanonicznie erygowanych parafii, 7 dekanatów, blisko 10 miejsc posługi diecezjalnej i kuria biskupia, za pośrednictwem których orędzie ewangeliczne jest głoszone wiernym i ludziom dobrej woli. Biskup George Nkuo, drugi biskup rezydent, jest ściśle wspomagany przez około 123 księży diecezjalnych, 28 księży misjonarzy, 193 członków instytutów życia konsekrowanego oraz ponad 500 katechetów i świeckich pracowników duszpasterskich.

Druga główna część koncentruje się na wyzwaniach społeczno-kulturowych i społeczno-ekonomicznych diecezji Kumbo. Niektóre z nich obejmują negatywne wpływy globalizacji, zmieniające się praktyki „bogactwa panny młodej”, dostępu do ziemi i posiadania domu, poligamii, rozwodów i problemu samotnych matek. Zagadnienia te są dość podobne do społeczno-moralnych przyczyn rozpadu rodziny opisanych w rozdziale trzecim. Różnica polega tutaj nie tylko na tym, że fakty są zebrane w ograniczonym kontekście diecezji Kumbo, ale także na wysiłkach podejmowanych przez biskupa i jego bliskich współpracowników, aby zapewnić im trwałe rozwiązanie. Obejmują one rozwijany dialog z tradycyjnymi władzami na temat wyzwania związanego z „bogactwem panny młodej”. Odnosząc się do ciężaru potrójnej ceremonii zaślubin, autor proponuje, aby merytoryczny dialog został także zainicjowany między diecezją a tradycyjnymi władzami z jednej strony oraz z władzami cywilnymi z drugiej strony. W praktyce, sugeruje to drogę inkulturacji liturgii małżeńskiej i cywilnego uznania ważnie zawartych małżeństw jako porozumienia między Kościołem a państwem Kamerunu. Rozpowszechnienie poligamii, zwłaszcza poligamii nakazanej przez tradycyjnych władców, oraz rosnąca liczba samotnych matek są interpretowane jako pilne wezwanie do katechezy i troski duszpasterskiej, zwłaszcza poprzez istniejące programy Diecezjalnego Biura Życia Rodzinnego.

Ostatnia duża część rozdziału skupia się na działalności duszpasterskiej diecezji Kumbo w odpowiedzi na wskazane wcześniej wyzwania społeczno-moralne, które obejmują przygotowanie i wychowanie do małżeństwa i rodziny w oparciu o dokumenty Kościoła katolickiego. Wykorzystane dokumenty włączają listy i homilie biskupa diecezjalnego,

zalecenia Synodu diecezjalnego, Prowincjalny Plan Duszpasterski oraz liczne podręczniki dotyczące programów szkoleniowych Apostolstwa Rodzin.

Przygotowanie do małżeństwa i rodziny uwzględnia trzy tradycyjne etapy: przygotowania odległe, bliższe i bezpośrednie. Zdalne przygotowanie odbywa się poprzez stałą formację par już zamężnych. Wzmacniając ich zaangażowanie małżeńskie, szkolenie wpływa na ich dzieci, przygotowując je do przyszłych małżeństw i zakładania rodzin. Ponadto różnorodna działalność Duszpasterstwa Młodzieży podczas obozów i zlotów młodzieżowych pomaga młodym wpajać wartości chrześcijańskie z myślą o przyszłych małżeństwach, kapłaństwie czy życiu zakonnym. Bliższe przygotowanie rozpoczyna się w starszych grupach młodzieżowych, ale szczególnie w przypadku narzeczonych. Traktuje bardziej szczegółowo tematy miłości, czystości, antykoncepcji, kultury pracy, żeby wymienić tylko kilka. Bezpośrednie przygotowanie odbywa się w tygodniach i miesiącach poprzedzających ślub kościelny. Polega na syntezie wcześniejszych przygotowań w czasie poprzedzającym ślub. Zgodnie z polityką duszpasterską diecezji, końcową fazę prowadzą w sposób szczególny duszpasterze kandydatów i personel duszpasterstwa życia rodzinnego na szczeblu parafialnym. Księża koncentrują się na doktrynalnych i liturgicznych aspektach małżeństwa i rodziny, podczas gdy świeccy wolontariusze (pary małżeńskie) zajmują się bardziej delikatnymi i praktycznymi kwestiami życia małżeńskiego.

Wychowanie do małżeństwa i rodziny to proces trwający całe życie. Jak już wcześniej zaznaczono, duszpasterstwo nie kończy się na małżeństwie. Różne programy Diecezjalnego Biura Życia Rodzinnego pomagają parom małżeńskim dostosować się do wymagań ich stanów, zwłaszcza w dziedzinie bezinteresownej miłości, wierności małżeńskiej i czystości seksualnej. Programy, które to umożliwiają w Kumbo, obejmują wzbogacenie/spotkanie małżeńskie, program domu wiernych, zintegrowane programy wychowania do życia w rodzinie, naturalne planowanie rodziny i poradnictwo małżeńskie. Diecezjalny koordynator biura ds. rodziny przez cały rok organizuje programy szkoleniowe w parafiach oraz w Centrum Formacji Biblijno-Duszpasterskiej św. Hieronima.

W konkluzji ogólnej sformułowano ponownie pytania badawcze, podsumowano dorobek, ale także wskazano na ograniczenia badań. Największym osiągnięciem jest równoległe badanie katolickich podstaw małżeństwa i rodziny oraz społeczno-kulturowego tła słuchaczy autora. Jest to bardzo istotne dla niezbędnego dialogu i przemiany, której Kościół katolicki w Kamerunie musi przeprowadzić, aby katolicy chrześcijanie w Kamerunie byli dziś prawdziwie afrykańskimi i autentycznymi uczniami Chrystusa.